

MOJŽÍŠKÝ ZÁKON A VÝKUPNÍ OBĚŤ

Kristova výkupní oběť a její hlubší logický smysl je noční můrou teologů. Spory o ni se vedou po staletí. Paradoxní přitom je, že jde o jeden z pilířů křesťanské nauky – pilíř, kterému v podstatě není moc rozumět. Opět se proto překlenuje spíše mystikou. Zcela pochopitelně tento problém nedává spát ani nám. Pokusme se nastínit její smysl z pozice, kterou nám dává naše poznání osvobozené od nánosů tradice.

PROČ MUSEL JEŽÍŠ ZEMŘÍT

Vysvětlení smyslu Ježíšovy smrti má v Novém zákoně, dalo by se říci, několik úrovní. Nejjednodušší jsou spíše poetická, která nevysvětlují vůbec nic:

„Nebot' Bůh tak miloval svět, že dal svého jediného Syna, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný.“ (Jan 3:16 EP)

Dále je velmi rozšířené chápání oběti jako výkupné:

*„... Syn člověka nepřišel, aby si dal sloužit, ale aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za mnohé.“
(Matouš 20:28 EP)*

Vykoupení Izraele Bohem byl totiž ve starozákonních dobách poměrně frekventovaný teologický a liturgický motiv od dob vysvobození (vykoupení) z Egypta:

*„Ale protože vás Hospodin miluje a zachovává přísahu, kterou se zavázal vašim otcům, vyvedl vás Hospodin pevnou rukou a **vykoupil** tě z domu otroctví, z rukou faraóna, krále egyptského.“ (5. Mojžíšova 7:8 EP)*

*„Což právě ty jsi nevysušila moře, vody obrovské propastné tůň, a nezřídila v mořských hlubinách cestu, aby **vykoupení** mohli přejít?“ (Izajáš 51:10)*

*„Svým milosrdenstvím jsi vedl tento lid, který jsi **vykoupil**, provázel jsi jej svou mocí ke své svaté nivě.“
(2. Mojžíšova 15:13)*

*„Seslal svému lidu **vykoupení**, ustanovil navěky svou smlouvu; svaté, bázeň budící je jeho jméno.“
(Žalmy 111:9 EKV)*

*„Čekej, Izraeli, na Hospodina! U Hospodina je milosrdenství, hojné je u něho **vykoupení**, ...“ (Žalmy 130:7)*

*„Nebude tam lev, dravá zvěř na ni nevstoupí, vůbec se tam nevyskytne, nýbrž půjdou tudy **vykoupení**.“
(Izajáš 35:9)*

*„Nazvou je "Lid svatý", "Hospodinovi **vykoupení**". A tebe nazvou "Vyhledávaná", "Město neopuštěné".
(Izajáš 62:12)*

*„Bůh **vykoupil** jeho duši, aby neodešla do jámy, jeho život smí hledět na světlo.“ (Job 33:28)*

Z tohoto důvodu se lze domnívat, že akt Ježíšovy oběti byl ztotožněn z touto starozákonní vizí či příslibem. V rané církvi byla Kristova oběť pravděpodobně chápána jako pokračování a či naplňování této starozákonní ideje. Je to vysvětlení, které se takřikajíc samo nabízí.

Podobně se například evangelisté často i v mnoha jiných případech odvolávají při neobvyklých událostech Ježíšova života na Starý zákon – nutno podotknout, že někdy dokonce i zjevně nesprávně. Lidová zbožnost si s teologickou přesností hlavu příliš nelámala. Pro ni toto vysvětlení zcela vyhovovalo a lze je akceptovat, protože nejde proti smyslu věci a rámcově snad i spadá to podobné právní kategorie. Používal ho i apoštol Pavel při běžných apelacích nebo poučeních.

Pokud ovšem chceme pochopit o co v případě obětování Ježíšova života skutečně šlo, může být toto vysvětlení poněkud zavádějící – je totiž příliš zjednodušené.

TEOLOGICKÁ VYSVĚTLENÍ

Vyšší úrovní novozákonních vysvětlení Kristovy oběti jsou pak teologická vysvětlení v novozákonních knihách jako např. Petrovy epístoly, evangelia, kniha Zjevení, ale především potom v Pavlových dopisech.

Prvním teologizujícím vysvětlením je přirovnání Kristovy oběti ke krvavým starozákonním obětem, což je opět snaha zařadit Ježíšovu smrt do starozákonní kompozice:

*„Nebot' toto jest má krev, která zpečetuje smlouvu a prolévá se za mnohé na odpuštění hříchů.“
(Matouš 26:28 EP)*

„Jeho ustanovil Bůh, aby svou vlastní smrtí se stal **smírnou obětí** pro ty, kdo věří. Tak prokázal, že byl spravedlivý, když již dříve trpělivě promíjel hříchy.“ (Římanům 3:25)

„Ale když přišel Kristus, velekněz, který nám přináší skutečné dobro, neprošel stánkem zhotoveným rukama, to jest patřícím k tomuto světu, nýbrž stánkem větším a dokonalejším. A nevešel do svatyně s krví kozlů a telat, ale jednou provždy dal svou vlastní krev, a tak nám získal věčné vykoupení.“ (Židům 5:8)

Knihy Židům 5-10 kapitola přináší vůbec velmi vyčerpávající apologii Kristovy oběti jako aktu završujícího celou starozákonní éru chrámových obětí. Z hlediska historicky-sakrálního lze tuto interpretaci snad přijmout, ale o nějakém praktickém či funkčním smyslu oběti se zde opět nedozvídáme téměř nic. Starozákonní oběti totiž měly smysl jako prostředek správný¹ (ustanovení Zákona) a dále sakrálně-didaktický². Tento smysl je snad příhodný pro ovce, kozy nebo holuby – ale pro Syna Božího? Je možné, že by Bůh byl jen tak dogmatický byrokrat?

Teologie je ale zvědava právě na nějaký hlubší smysl Kristovy oběti, odpovídající hlubokému duchu jeho poselství. Takže vzniká otázka, neskrývající zklamání - je to už skutečně vše?

PAVLOVA TEOLOGIE

Zcela jinak přistupuje k teologii apoštol Pavel. Jeho přístup je velmi fundovaný a dnes bychom řekli až vědecký. Měl k tomu koneckonců předpoklady díky svému daru a vynikajícímu vzdělání. Sám vysvětluje, že lidské poznání má několik úrovní a že nejvyšší úroveň – hluboká moudrost je přístupná pouze nemnohým.

„Máme o něm mnoho co říci, a je [to] těžké vysvětlit, protože jste otupěli ve svém slyšení. Ačkoli byste totiž skutečně měli být vzhledem k času učiteli, opět potřebujete, aby vás někdo vyučoval od počátku základním věcem Božích posvátných prohlášení; a stali jste se jakoby těmi, kteří potřebují **mléko**, a ne hutný pokrm. Ale **hutný pokrm** patří zralým lidem, těm, kteří používáním cvičili svou vnímavost, aby rozlišovali mezi správným a nesprávným.“ (Židům 5:11,12,14 PNS)

„**Moudrosti** sice učíme, ale jen ty, kteří jsou dospělí ve víře ne ovšem moudrosti tohoto věku či vládců tohoto věku, spějících k záhubě, nýbrž **moudrosti Boží, skryté v tajemství** ...“ (1. list Korintským 2:6,7 EP)

PRVNÍ STOPA

Na stopu skutečného smyslu Kristovy oběti nás přivádí teprve až následující Pavlův text v dopise Římanům:

„Například vdaná žena je vázána zákonem ke svému manželovi, dokud je naživu; **jestliže však její manžel zemře, je propuštěna ze zákona svého manžela**. Tak by tedy za života svého manžela byla označena jako cizoložnice, kdyby se stala [ženou] jiného muže. **Jestliže však její manžel zemře, je volná od jeho zákona**, takže již není cizoložnicí, jestliže se stane [ženou] jiného muže. Tak i vy, moji bratři, **jste byli prostřednictvím K r i s t o v a těla umrtvení vůči Zákonu**, abyste připadli někomu jinému, tomu, kdo byl vzbuzen z mrtvých, abychom přinášeli ovoce Bohu.“ (Římanům 7:2-4 PNS)

Pavel zde uvádí jednoduchý právní princip, a sice ten, že smlouva uzavřená mezi dvěma smluvními stranami je platná pouze po dobu jejich života. Pokud jeden z aktérů zemře, žijící strana již není smlouvou vázána. Shodnou myšlenku uvádí i následující text Kolosanům:

„Vymazal dlužní úpis, jehož ustanovení svědčila proti nám, a zcela jej zrušil tím, že jej přibil na kříž.“
Koloslům 2:14 EKU)

To by ovšem znamenalo jednu velice překvapivou věc – Kristus by musel představovat jednu ze smluvních stran Mojžišské smlouvy zákona! Je něco takového možné? "

STAVITEL BOŽÍHO DOMU

V podstatě jsme již tuto možnost rozebírali v předchozích kapitolách. *Syn člověka* který se v historických dobách objevuje v Písmech jako Henoch a později Melkisedek je identifikován také jako (duchovní) Skála, ze které pili Izraelité na poušti:

„Chtěl bych vám připomenout, bratři, že naši otcové byli všichni pod oblakový sloupem, všichni prošli mořem ... a pili týž duchovní nápoj; pili totiž z duchovní skály, která je doprovázela, a tou skálou byl Kristus.“
(1. list Korintským 10:4 EKU)

... a nyní srovnajme:

„On je Skála. Jeho dílo je dokonalé, na všech jeho cestách je právo. Bůh je věrný a bez podlosti, je spravedlivý a přímý.“ (5. Mojžíšova 32:4 EKU)

¹ Lze je chápat jako prostředek k udržení ještě velmi nedospělého společenství v pokoře a podřízenosti vůči celému správnému systému starověké společnosti. Všechny starověké společnosti fungovaly principiálně podobně.

² Oběti a Zákon měly židy školit, poukazovat na určité společenské a duchovní spojitosti, a tak jim pomáhat duchovně růst.

„Živ je Hospodin! Bud' požehnána moje skála, vyvýšen bud' Bůh, má spásná skála!“ (2. Samuelova 22:47 EKU)

„Kdo je Bůh krom Hospodina, kdo je skála, ne-li Bůh náš!“ (Žalmy 18:32 EKU)

„Jen on je má skála, má spása, můj nedobytný hrad, mnou nic neotřese.“ (Žalmy 62:7 EKU)

nebo:

„O Synovi však: ‚Tvůj trůn, Bože, je na věky věků a žezlo práva je žezlem tvého království. ... A dále: Ty, Pane, jsi na počátku založil zemi, i nebesa jsou dílem tvých rukou.‘“ (Židům 1:8,10 EKU)

Tento Syn člověka se nám tedy objevuje v době uzavření Mojžíšské smlouvy jako doprovod Izraelců a pojmově se kryje i s Božstvem JHVH, jehož byl součástí. A dále srovnáme:

„Proto, bratři, vy, kteří jste svatí a máte účast na nebeském povolání, hleďte na apoštola a velekněze našeho vyznání, Ježíše: byl věrný tomu, kdo jej ustanovil, jako i ‚Mojžíš byl věrný v celém Božím domě‘. **Ježíš je však hoden větší slávy než Mojžíš, tak jako stavitel domu je víc nežli dům sám. Mojžíš byl věrný v celém Božím domě, ale jen jako služebník, který měl osvědčit to, co teprve bude vysloveno. Kristus však jako Syn je nad celým Božím domem ...**“ (Židům 3:1-6 EKU)

A zopakujme si znovu:

„Proto praví toto Panovník Hospodin: „Já to jsem, kdo za základ položil na Sijónu kámen, kámen osvědčený, úhelný a drahý, základ nejpevnější; kdo věří, nemusí spěchat.“ (Izajáš 28:16 EKU)

„Ježíš jim řekl: „Což jste nikdy nečetli v Písmech: ‚Kámen, který stavitelé zavrhli, stal se kamenem úhelným; Hospodin to učinil a je to podivuhodné v našich očích?‘“ (Matouš 21:42 EKU)

Ježíš je zde dále skutečně identifikován jako stavitel - zakladatel a zároveň i završitel stavby Božího domu, jímž byl v první smlouvě izraelský národ. To je v souladu s tím, co uvádí dopis Židům 3:1-6.

Nyní po informacích obsažených v těchto zprávách si lze skutečně představit, že tento Syn člověka, který se v evangeliích objevuje jako Kristus skutečně mohl participovat jako součást smluvní strany JHVH při uzavření Mojžíšské smlouvy na Sinaji. Nebo tuto pravomoc jako Syn zcela zdědil (byla na něj zcela přenesena?):

„Ačkoli byl Syn, naučil se poslušnosti z toho, co vytrpěl; a když byl učiněn dokonalým (teprve zde lze předat tak závažnou pravomoc³), stal se odpovědným za věčnou záchranu všech těch, kteří ho poslouchají...“ (Židům 5:8-9 PNS)

Tímto poznatkem ovšem není problém ještě zcela vyřešen. Zůstává otázka, proč musela být smlouva zákona ukončena až takto krajním způsobem.

SELHÁNÍ VÝCHOVNÉHO PROGRAMU

V předchozích kapitolách jsme se již zabývali existencí závažných sporů ohledně člověka ve vyšších úrovních nebes. V době opětovného příchodu Syna na zem zde měl být připraven národ, který měl být schopen akceptovat nové myšlenky, nové úkoly nového ducha – židovský národ. Měl to být právě Zákon, který měl připravit cestu tomuto pomazanému:

„Proč potom Zákon? Byl přidán, aby učinil zjevnými přestupky, dokud nepřijde semeno, jemuž byl dán slib; a byl předán skrze anděly rukou prostředníka. **Zákon se tedy stal naším vychovatelem vedoucím ke Kristu, abychom byli prohlášeni za spravedlivé díky víře.**“ (Galatským 3:19,24 PNS)

Proces výchovy pomocí Zákona ale selhal a nepřivedl židovský národ k požadovanému cíli. Židé místo toho nakonec svého pomazaného odmítli a nechali zabít.

Dnes ale z historie práva a z právní praxe víme navíc další závažnou okolnost – totiž tu, že pro lidskou společnost prakticky nelze vytvořit optimální zákon – je to prostě nemožné. Zákony se musí podle vývoje společnosti stále upravovat a jejich dodržování a vymáhání představuje ještě další nadřazený problém. Spravování lidské společnosti psaným zákoníkem je spíše nouzové řešení, udržující sice pořádek, ale nemající příliš velký vliv na její povznesení, o jejím vývoji vpřed vůbec nemluvě. Společenský vývoj litera zákona (v praxi byrokratismus) spíše brzdí⁴.

³ Z textu ovšem není zjevné v kterou konkrétní dobu se tak stalo.

⁴ Toto platí dokonce i v případě světského správního zákona. Židovský Zákon měl navíc povahu sakrální, řešil i vztahy mezi Bohem a lidmi. Bojoval v přestupky v duchovní rovině. Ukazuje se, že litera zákona obecně lidi spíše kazí – lidé se učí ji obcházet. V praxi je právník hodnocen spíše za to, jak dokáže právo obejít - jak ve sporu zvítězit. Tedy ne za to, jak právo prosazuje. Hovoří se proto o právu přirozeném (skutečném) a právu formálním (pouze předpis nebo jeho interpretace). Osvícení znalci práva volají o nutosti internalizace práva – výchově člověka k ochotnému respektování užitečných právních norem.

Na počátku první smlouvy (Mojžíš) pravděpodobně ještě nebylo v této otázce zcela jasno. Lidská společnost je odlišná ode všech předchozích. Lidská psychika má jinou, novou architekturu. **Vznikl tedy spor – kde je chyba? Proč se vývoj vzorového národa nedaří?** Zákon sám případně selhání svaloval zcela na bedra druhé, zákonu zavázané strany.

„*Ti však, kteří spoléhají na skutky zákona, jsou pod kletbou, neboť stojí psáno: „Proklet je každý, kdo nezůstává věren všemu, co je psáno v zákoně, a nečiní to.“*“ (Galatským 3:10 EP)

Zákon byl jako výchovný a nápravný prostředek koncipován velmi důsledně. Dodržování zákona bylo vymáháno postupným stupňováním sankcí – od přírodních a epidemických pohrom, přes vojenské intervence až k rozehnání Židů do světa. Pokud ani to by nezjednalo nápravu, mělo být trestem nejvyšším naprosté vyhlazení smluvního národa.

Tím by ovšem končila i naděje pro celé lidstvo. Nebesa doposud patrně neznala jinou metodu kultivace společnosti a Kristus svými slovy potvrzuje, že záchrana (světa) pochází ze Židů. Pravděpodobně to vysvětluje Ježíšovo až zoufalé úsilí o jejich obrácení, jeho pláč nad Jeruzalémem atd.

Každá stvořená civilizace totiž musí růst – je růstem přímo nadána. Podmínkou je ovšem to, že musí růst zdravě, optimálně a udržitelně (enviromentálně).

Je jen logické, že pokud se v ní takový růst nepodaří nastartovat, stává se její růst zhoubným – jak pro ni samotnou, tak pro civilizace již existující.

S růstem je totiž dříve či později spojen i vědecko-technický rozvoj a tím pádem i stále narůstání moci. Pokud by její růst a vývoj byl duchovně zhoubný, i permanentně narůstající moc by se pak mohla stát zhoubnou.

Jakkoliv se nám tedy zdají sankce Mojžíšského zákona tvrdé, ve světle tohoto zjištění je zcela zjevné, že tato opatření jsou nezbytná – je zde přímá spojitost s posledně rozebíraným tématem Bázň Boží.

KRITICKÝ BOD HISTORIE – NUTNOST NEJVYŠŠÍ GARANCE

Po selhání Zákona jako vychovatele k Mesiáši se proto vzorový židovský národ a s ním potažmo i celé lidstvo dostává do kritické situace. Celý spasitelský program 1. smlouvy selhává – program celé židovské éry, věku počínajícího Abrahamem. (Ztrácí lidstvo formálně nárok na další existenci?)

Nejvyšší nebesa jsou však na tuto situaci připravena a na vzniklou otázku „**kde je chyba**“ reagují masivní intervencí ve prospěch lidstva: **Za nedostatečný je prohlášen Zákon, nikoliv člověk!**

„*Kdyby služba levitských kněží, která vedla lid k poslušnosti zákona, přinesla dokonalost, nač by ještě bylo třeba ustanovovat jiného kněze podle řádu Melchisedechova, a nezůstat při kněžství podle řádu Áronova?... Tím se ovšem ruší předchozí příkaz jako neúčinný a neužitečný zákon totiž nic nepřivedl k dokonalosti, avšak na jeho místo přichází lepší naděje, jejíž mocí přistupujeme až k Bohu. ... „Kdyby totiž ta první smlouva byla bez vady, nebylo by třeba připravovat druhou. ... A toto je smlouva, kterou uzavřu s domem izraelským po oněch dnech, praví Hospodin: Dám své zákony do jejich mysli a napíšu jim je na srdce. Budu jim Bohem a oni budou mým lidem. Když Bůh mluví o nové smlouvě, říká tím, že první je zastaralá. Co je zastaralé a vetché, blíží se zániku.“*“ (Židům 8. kapitola)

„*Bůh učinil to, co bylo zákonu nemožné pro lidskou slabost: ...Jako oběť za hřích poslal svého vlastního Syna v těle, jako má hříšný člověk, aby na lidském těle odsoudil hřích,...*“ (Římanům 8:3 EP)

Takový krok ovšem vyžadoval garanci, aby mohl být obecně přijat ve všech nebesích.

SPORNÁ OTÁZKA A KOSMICKÝ ROZMĚR KRISTOVY OSOBY

V předchozích kapitolách jsme se pokusili vysvětlit, že v nebesích existoval už dávno před našim kritickým bodem vleklý spor o člověka – spor o jeho kvalitu a důvěru v perspektivní vývoj lidstva. Poukázali jsme na to, že člověk jako nové a odlišné stvoření nemá důvěru nižších nebes. Selhání židovského národa k důvěře v člověka pochopitelně příliš nepřidalo.

Jediný člověk, který dosáhl v prvním století (ve skutečnosti už ale mnohem dříve) dostatečné duchovní vyspělosti byl právě tento Syn člověka. Dosáhl tím postavení Božího syna a stal se i nositelem jména JHVH. Sám je člověkem (synem člověka) a proto sám může nejlépe rozumět lidské problematice. Získal potřebnou vážnost a respekt postupně ve všech úrovních nebes a postupně tak urovnává spory a nejednotu, které vyvolalo v nebesích stvoření člověka:

„*...když nám dal poznat tajemství svého záměru, svého milostivého rozhodnutí, jímž si předsevzal, že podle svého plánu, až se naplní čas, přivede všechno na nebi i na zemi k jednotě v Kristu.*“ (Efezským 1:10 EP)

Kromě garancí Nejvyšších nebes (autorů projektu lidstva) se proto jen on sám a jediný mohl stát přímým garantem zdárného vývoje člověka – čili nikoliv garantem teoretickým, ale garantem praktickým. Je přímo jedním z lidské rasy a získal si důvěru nebes. Tuto logickou syntézu podporují následující texty:

*„Kdo nás odloučí od lásky Kristovy? Snad soužení nebo úzkost, pronásledování nebo hlad, bída, nebezpečí nebo meč? Jak je psáno: "Denně jsme pro tebe vydáváni na smrt, jsme jako ovce určené na porážku." Ale v tom ve všem slavně vítězíme mocí toho, který si nás zamiloval. Jsem jist, že ani smrt ani život, ani andělé ani mocnosti, ani přítomnost ani budoucnost, ani žádná moc, ani výšiny ani hlubiny, ani co jiného v celém tvorstvu **nedokáže nás odloučit od lásky Boží, která je v Kristu Ježíši, našem Pánu.**“ (Římanům 8:35 - 39 EP)*

Lidstvo nadále zůstává pod přísným a kritickým dohledem:

"Šimone, Šimone, hle, satan si vyzádal, aby vás směl tříbit jako pšenici." (Lukáš 22:31 EP)

OBĚTOVÁNÍ KRISTOVA ŽIVOTA JAKO SVĚDECTVÍ

Potřebnou garanci tedy poskytl jednak Nejvyšší a dále - a to velmi významně - jeho Syn (Ježíš Kristus), který se zaručuje za lidstvo, že selhání Zákona nedokazuje nenapravitelnost člověka. Toto své přesvědčení je ochoten **dosvědčit** až obětí nejvyšší:

*„To je dobré a vítané u našeho Spasitele Boha, který chce, aby všichni lidé došli spásy a poznali pravdu. Je totiž jeden Bůh a jeden prostředník mezi Bohem a lidmi, člověk Kristus Ježíš, který dal sám sebe jako **výkupné** za všechny, **jako svědectví** v určený čas.“ (1. list Timoteovi 2:3-6[EKU])*

Těmito kroky byla lidstvu vlastně vybojována možnost k zahájení nového, alternativního programu rozvoje a kultivace lidstva – program nové 2. smlouvy, jemuž říkáme křesťanství ...

„Představte si, že se vezme to nejlepší z židovství, to nejlepší z antiky a implantuje se to na polodivoké, barbarské evropské kmeny – germány, galy, sasy, slovany atd. Na základě toho rozkvetě během pár staletí na evropském kontinentu nebývalá impozantní kultura. V malířství a sochařství postupně předčí i Řeky. Postaví paláce a katedrály nebývalé nádhery. Rozvine vědu a techniku téměř k dokonalosti – a v hudbě, v hudbě nemá vůbec srovnání!